

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על מספר בני ישראל שלא ימדד ולא יספר, וזה מעין הפרשה שמסופר בה על מספר בני ישראל.

תוכן ההפטר

הנביא מנבא שלעתיד לבוא מספר בני ישראל יהיה כחול הים, אשר לא ימדד ולא יספר, ובמקום שיאמר להם "לא עמי אתם", כי עזבו את ה', מעתה יאמר עליהם בני "אל חי", כי יחזרו בתשובה אמיתית, ובימות המשיח יתחברו כל ישראל יחד, וישימו עליהם את מלך המשיח למנהיג.

וה' אומר לצדיקים שיוכיחו את כנסת ישראל שמדמה אותה לאשה שסטתה מהדרך הטובה ומזנה אחרי בעלה, שיאמרו לה שתפסיק לצבוע את פניה, כדי למשוך גברים לזנות איתה, והנמשל הוא שעם ישראל נוטים אחרי הבעלים והע"ז, וחושבים שהם סיפקו להם את צורכיהם, כאשה סוטה החושבת שכל מה שבעלה העניק לה, הם "אתנן" שקיבלה ממאהביה, לכן בורא העולם יגלה את כיעורה לעיני מאהביה, ואיש לא יצילנה מידו,

והכוונה שהבעלים והע"ז לא יכולים לעזור לישראל בעת צרתם, וגם גוים שבטחה בהם לא יעזרו לה במאומה, ואז תחליט לשוב אל בעלה הראשון הבורא יתברך שמו, וכשתתעורר לשוב הרי מן השמים יעזרו לה כאומרם: הבא ליטהר מסייעין אותו,

ואז עם ישראל יגיעו למנוחה ולנחלה, שאומות העולם הנמשלים לחיות השדה ישלימו עם ישראל, יכתתו חרבותם לאתים, שלום ישרור בארץ ועם ישראל יהיו קשורים לה' יתברך שמו, כמו אהבת ארוסה לבעלה שאהבתם גדולה מאוד.

הושע פרק ב' מפסוק א' עד סוף פסוק כ"ב

א וְהָיָה [א] בזמן הגאולה (מ"ד) מִסְפָּר [ב] בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם [ג] אֲשֶׁר
לֹא-יִמָּד אי אפשר למדוד אותם וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקְוֶם אֲשֶׁר-יֵאמָר

עינים והארות

ורש"י פירש: נתון אתן להם, כלומר, אשיב להם כגמולם. "ותהר ותלד בן, ויאמר קרא שמו לא עמי, כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם" (הושע א, וט). לאחר שנולדו לו שני בנים ובת אחת, אמר הקדוש ברוך הוא להושע: לא היה לך ללמוד ממשה רבך, שכיון שדברתי עמו, פירש מן האשה, אמר לפניו, רבונו של עולם! יש לי בנים ממנה ואני יכול לגרשה ולא להוציאה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: ומה אתה ששאתך זונה ובניך בני זנונים ואין אתה יודע אם שלך הם אם של אחרים הם כך, אני שישראל בני, בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב, אחד מארבעה קניינים שקניתי בעולמי (בפרקי אבות כתוב: חמשה קניינים עיין מהרש"א, פסחים פז): תורה, שמים וארץ, בית המקדש וישראל (בפרקי אבות מוסיף אברהם והוא החמישי), תורה קניין אחד מניין? שנאמר (משלי ח, כב): "ה' קנני ראשית דרכו, קדם מפעליו מאז"; שמים וארץ קניין אחד שנאמר (ישעיה סו, א): "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי, א־זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי"; ואומר (תהלים ק', כד): "מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניןך". אברהם קנין אחד – דכתיב (בראשית יד, וט): "ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון, קונה שמים וארץ"; ישראל קנין אחד דכתיב (שמות טו, טז): "עד יעבור עמך ה', עד יעבור עם זו קנית"; ואומר (תהלים טז, ג): "לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם". בית המקדש קניין אחד, שנאמר (שמות ו, יז): "מקדש ה' כוננו

א. נאמר (הושע פרק א, ב): "תחלת דבר ה' בהושע" מובא במסכת פסחים (פז) וכי עם הושע דבר ה' תחילה? והלא ממש עד הושע היו כמה נביאים, אמר רבי יוחנן: תחילה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק (זמן) ואלו הן: הושע, ישעיה, עמוס ומיכה. אמר הקדוש ברוך הוא להושע בניך חטאו (הכוונה על ישראל), היה לו לומר, בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב גלגל עליהם מדת רחמיו, לא די שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם שלך הוא, העבירם באומה אחרת. אמר הקדוש ברוך הוא: מה אעשה לזקן זה. אומר לו: קח לך אשה זונה ותוליד לך בני זנונים, ואחר כך אומר לו: שלחה מעל פניך, אם יוכל לשלחה, אף אני אשלח את ישראל, שנאמר (הושע א, ג): "וילך ויקח את גומר בת דבלים" מאי "גומר"? אמר רב: שהכל גומרים בה (ביאתם ותאוותם רש"י). בת דבלים דבה רעה בת דבה רעה, ושמואל אמר: שהכל דשים בה כדבלה, ורבי יוחנן אמר: שמתוקה בפי הכל כדבלה.

ותהר ותלד לו בן, ויאמר ה' אליו: "קרא שמו יזרעאל, כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא. והשבתי ממלכות בית ישראל" (הושע א, ג"ד). "ותהר עוד ותלד בת, ויאמר לו: קרא שמה לא רוחמה, כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל, כי נשא אשא להם". פירוש נשא אשא לא אוסיף לרחם עד כדי לסלוח להם,

עיונים והארות

עשרים וחמש ביחד (100 ועוד 25 ועוד 36 ועוד 25 = 186), וכן מילת מקום גם עולה אותו בחשבון מ-40, ק-100, ו-6, מ-40, ביחד 186.

כתיב והיה מספר בני ישראל, וכתיב כי אתם לא עמי, מה ענין זה לזה. אלא משל למלך שכעס על אשתו שלח אחר סופר לכתוב את גטה. עד שלא בא הסופר נתרצה המלך לאשתו, אמר המלך אפשר שיצא סופר זה מכאן חלוק, אלא אמר לו בוא כתוב שאני כופל כתובתה (ספרי בלק, רש"י).

והיה מספר מהו הדבר, משהוא נותן קצבה והיה מספר בני ישראל, חוזר ואומר אשר לא ימד ולא יספר, אלא שהראה הקב"ה להושע כשם שהראה לאברהם, הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, להודיעך שהראה אותם במספר וחזר והראה לו שלו, מתחלה הראה לו מזל אחד, ואחר כך הראה לו שנים, ואחר כך הראה לו שלשה, ואחר כך הראה לו י"ב, ואחר כך שבעים, ואחר כך הראה לו מזלות שאין מספר להם. וכן הראה להושע (פסיקתא רבתי).

ג. כחול הים - מה עפר הארץ אם אינו נמצא אין אדם מתקיים אם אין עפר אין אילנות ואין תבואה כך אם אין ישראל אין העולם מתקיים שנא' (בראשית כב) והתברכו בזרעך כל גוי הארץ, בעוה"ז הם משולים כעפר, לימות המשיח הם משולים לחול הים, מה דרכו של חול מקהה שיניו כך ישראל לימות המשיח מכלין כל האומות שנאמר (במדבר כד) וירד מיעקב וגו' וכתיב (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל ד"א למה משלן כחול מה חול אדם נוטל ממנו מלא קמצו ונותן לעיסה או לתוך

ידיך; ואומר (תהלים עח, נד): "ויביאם אל גבול קודשו, הר זה קנתה ימינו". - ואתה אומר להעבירים באומה אחרת, כיון שידע שחטא, התחיל מבקש רחמים על עצמו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: עד שאתה מבקש רחמים על עצמך, בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלוש גזירות בעבורך (שלוש גזירות הן כדברי רש"י) יזרעאל דהיינו גולה, לא רוחמה ולא עמי (עין מהרש"א). התחיל מברכם שנאמר (הושע ב, א): "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר; והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי, ונקבצו בני יהודה. וזרעתיה לי בארץ, ורחמתי את לא רוחמה, ואמרת ללא עמי עמי אתה, והוא יאמר אֵילֵהי" (הושע ב, כה).

ב. והיה מספר (ילק"ש) ר' יונתן רמי, כתיב אשר לא ימד ולא יספר, וכתיב והיה מספר בני ישראל, לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום. רבי יוסי אומר כאן בידי אדם, כאן בידי שמים. א"ר אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו, שנאמר אשר לא ימד ולא יספר (יומא כ"ב).

מקום כינוי להקב"ה, כי מלוא כל הארץ כבודו. וכתוב בהגדת פסח: "ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל", בפירוש האברבנאל כתוב: מקום זה כינוי שמו של הקב"ה, לפי שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, ועוד תמצא כי "מקום" עולה למניין י-הו-ה בחשבון גדול, כך לספור האות י עשר פעמים וזה עולה מאה, האות ה להכפיל בחמש עולה עשרים וחמש. האות ו להכפיל בשש עולה שלושים ושש והאות ה להכפיל בחמש עולה

לָהֶם בְּזֶמֶן הַזֶּה לֹא-עָמִי אַתֶּם מִפְּנֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים יֹאמַר לָהֶם בְּזֶמֶן הַהוּא בְּנִי
 אֶל-חֵי הַחַבִּיבִים כִּי יִשׁוּבוּ אֵל ה' וְהוּא יִשִּׁיב שְׁבוּתָם וִירַחֲמֵם (רד"ק): ב' וְנִקְבְּצוּ בִימֵי הַמִּשְׁחָה
 בְּנֵי-יְהוּדָה וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד [ו] [ה]
 מִנְהֵיג אֶחָד שֶׁהוּא מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה וְעָלּוּ מִן-הָאָרֶץ מֵאֲרָצוֹת הַגּוּלָּה אֶל אֶרֶץ (רד"ק) כִּי גָדוֹל
 יוֹם יִזְרְעָאֵל יוֹם קִיבוֹץ יִשְׂרָאֵל (ע"פ ת"י) מֵאֲרָצוֹת הַגּוּלָּה שְׁפִיזָרָם שֶׁם ה' כִּמְפֹזֵר זֵרְעִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה

עיונים והארות

לבית הכנסת. ישבו שם יהודים עשירים ומכובדים, ולאחר התפילה אמרו העשירים לשמש בית הכנסת להגיש לאורחים עניים אלה סעודה פשוטה. כשנפרדו מעשירי העם בירך אותם אליהו שיהיו כולם ראשים. תמה על כך רבי יהושע בן לוי, אך התאפק ושתק. לאחר מכן הגיעו לעיר קטנה ונכנסו לבית הכנסת. אנשי אותה העיר שהיו עניים, קיבלו את האורחים בסבר פנים יפות וכבודם בכבוד גדול.

כשנפרדו מאנשי העיר בירך אותם אליהו שיזכו לראש אחד. תמה רבי יהושע בן לוי וביקש מאליהו שיסביר לו את מעשיו התמוהים (זאת לאחר שראה לפניו כן עוד מעשים תמוהים אצל אליהו הנביא, וכבר לא יכל להתאפק) אמר לו אליהו: עיר שכולה ראשים הרי זו קללה, כמאמר הבריות: "ברוב חובלים תטבענה האניות". ראש אחד לעיר הרי זו ברכה גדולה, מנהיג אחד לדור.

ועל פי המעשה הנ"ל מובן הכתוב: "ושמו להם ראש אחד", שאין לך ברכה גדולה מאשר עיר שיש שם ראש אחד בלבד.

התבשיל אין כל בריה יכול לטעמו שהוא מקהה את שיניו כך הם ישראל כל מי שהוא בוזז או גוזלן בעולם הזה הוא מקהה את שיניו לעתיד לבא למה שהוא קדש שנאמר (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו רעה תבוא עליהם נאם ה' וכל מי שנוגע בקדשים חייב מיתה (במדבר רבה פרשה ב, יג).

ד. בת"י כ' חד מן בית דוד. וברש"י - דוד מלכם. אמנם המלבי"ם כ' דהוא משיח בן יוסף. וברד"ק בשם י"מ שהוא אליהו הנביא.

ה. ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו ושמו להם ראש אחד (ב, ב) נקט הכתוב "ראש אחד", והוא יובן על פי המסופר בסדר הדורות, שרבי יהושע בן לוי ביקש להילות לאליהו הנביא ולראות את מעשיו. אמר לו אליהו: תוכל להילות אלי בתנאי שכל מה שתראה לא תשאלני לסיבת מעשי. אך ברגע שתשאל ואענה לך עליך להפרד ממני. קיבל עליו רבי יהושע בן לוי לראות ולא לשאול.

הלכו שניהם לדרכם והגיעו לעיר אחת ונכנסו

(רש"י): אַתֶּם בְּנֵי יִהוּדָה וּבְנֵימִין אָמְרוּ לְאַחֵיכֶם בְּנֵי עֲשֶׂרֶת הַשִּׁבְטִים שֶׁהָיוּ קְרוּאִים לֹא עִמִּי בְּזִמְנָם שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים הָרַע בְּעֵינֵי ה', עֵתָה בְּזִמְנָם הַגְּאוּלָּה אָמְרוּ לָהֶם שֶׁהֵם עַמִּי [ו] כְּמוֹתְכֶם (רד"ק בשם רס"ג) וְכֵן אָמְרוּ וּלְאַחֵיכֶם נָשִׁי עֲשֶׂרֶת הַשִּׁבְטִים רַחֲמָה אֲנִי אֶרְחֶם עֲלֵיהֶם (מ"ד ע"פ רד"ק): דְּרִיבּוֹ בְּאַמְכֶם רִיבּוֹ אַתֶּם הַצַּדִּיקִים הַתּוֹכְחוּ עִם אֲמַכֶּם שֶׁהִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל (מ"ד) אִם כָּל הַדּוֹרוֹת (רש"י) וּבִבְקִשָּׁה תִּרְיָבוּ אִישׁ בְּאַחִיו לְהַשִּׁיבֵם לְדֶרֶךְ הַטּוֹבָה פִּי מַעֲתָה הִיא לֹא אִשְׁתִּי [ו] כִּי סִרְתָּה מֵעֲלִי וְאַנְכִי לֹא אִישָׁה לְהִזְמִין לָהּ סִפּוּקָה וְתִסָּר וְנִנְיָהּ מִפְּנֵיהָ [ח] וְלֹא תִצָּבַע אֶת פְּנֵיהָ כְּדִי לִמְשֹׁךְ הַנּוֹאפִים אֲלֶיהָ וְנִנְאֻפִיָּהּ וְתִסָּר וְלֹא תִשֵּׁם עוֹד בְּשִׁמְיָם מִבֵּין שָׂרֵיהָ וְהֵינּוּ שִׁמְעָתָה תַּעֲזוֹב דְּרָכָה (רד"ק, מ"ד): הַמִּזְהִירָה שֶׁאִם לֹא תַעֲזוֹב דְּרָכָה פֶּן-אֶפְשִׁיטָנָה [ט] מִבְּגָדֶיהָ וְתִשָּׂאֵר עֲרֻמָּה וְהִצְנִתִּיהָ אַעֲמִיד אוֹתָהּ בְּלִי לְבוֹשׁ וּמִכְסָּה כִּיּוֹם הַיּוֹלָדָה וְשִׁמְתִּיהָ כַּמְדָּבָר הַפָּקֵד לְכָל כַּמְדָּבָר (רד"ק) וְשִׁתָּהּ אֲשִׁים אוֹתָהּ כְּאַרְצָן צִיָּה שׁוֹמְמָה (מ"צ)

עיונים והארות

לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה כמו שפירשתי בספר יחזקאל והיו מחליפים אותם בחוקי עכו"ם ואלה הם הנאפופים.

ט. ובת"י פירש פן אפשיטנה וכו' - אולי אסלק שכינתי ממנה (מעם ישראל) ואעשה אותה עזובה כימים הראשונים שלה לפני שהתקרבה לעבודתי, ויחול הרוגז שלי עליה כמו שחל על דור שעברו על תורת במדבר, ואעשה הארץ ריקה, ואהרוג אותה בבצורת - ברעב, ה"י.

ו. ובת"י ורש"י פי' אמרו לאחיהם עמי - תחזרו לתורה שלי ואז ארחם ואקבץ אתכם.

ז. ובת"י פי' תוכיחו לכנסת ישראל מכיון שאינה מתעניינת בעבודתי לא אקבל תפילותיה עד שתעזוב מעשיה הרעים.

ח. וכ' עוד הרד"ק וז"ל: והפנים הוא משל לנביאים שהיו העם מחליפים נביאי ה' בנביאי השקר ואלה הם הזונים, ושדים הוא משל

וְהַמִּתִּיהָ וְאִמִּית אוֹתָהּ (ת"י) **בַּצֵּמָא** [י]: **וְאֶת-בְּנֵיהָ** אִפִּילוּ הַצְדִּיקִים שְׁבָהם **לֹא**
אַרְתָּם שִׁילְכוּ בְּגוֹלָה **כִּי-בָנֵי זְנוּנִים הָמָּה** עוֹבְדֵי עֲכוּ"ם (מ"ד): **כִּי זָנְתָה**
אַמֶּם [יא] שְׁכָלֹת הָאוֹמָה סָרָה מֵעָלַי [יב] **הַבִּישָׁה הוֹרְתָם** הָאֵם שֶׁהִרְתָּה אוֹתָם עֲשֵׂתָה מַעֲשֵׂה
 בּוֹשָׁה וְכִלְיָמָה (מ"ד) **כִּי אָמַרְתָּ אֵלֶכָּה אַחֲרַי מֵאַהֲבִי** בְּדַרְכֵי הַעֲכוּ"ם (רש"י) **נִתְּנִי**
 הַנּוֹתְנִים לִי **לַחֲמִי וּמִיָּמִי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי** לְטוֹוֹת בָּם בְּגָדִים, וְכֵן נּוֹתְנִים לִי יֵתֶר צִרְכֵי שְׁהֵם
שְׁמֹנִי לְסוּךְ **וְשִׁקְוִי** וּמִשְׁקִים לְהִתְעַנֵּג בָּהֶם כְּמוֹ יֵין וְחֹלֵב (מַלְבִּי"ם): **חָלָב** הוּאֵיל וְכַךְ חֲשָׁבָה (מ"ד)
הִנְנִי-שָׂךְ גּוֹדֵר וְסוֹגֵר **אֶת-דֶּרֶךְךָ בַּפִּסְרִים** בְּקוֹצִים **וְגִדְרֹתִי**
אֶת-גִּדְרֹתֶיהָ שְׁלֹא תוֹכֵל לַעֲבֹר **וְנִתִּיבוֹתֶיהָ** וּדְרִכֶּיהָ שֶׁהִיתָה הוֹלֶכֶת בָּהֶם **לֹא תִמְצָא**
 עוֹד (רש"י): **טוֹרְדָּכָה אֶת-מֵאֵהֶבֶיהָ** [יג] שְׁהֵם מַצִּירִים וְאִשּׁוּר **וְלֹא-תִשָּׁיג**

עיונים והארות

לאשה, ואם תאמר אלכה אחרי מאהבי וגו' שמני
 ושיקויי, דברים שהאשה משתוקקת עליהם,
 ומאי ניהו תכשיטין (כתובות סה).

יב. ובת"י - שהלכו אחר נביאי השקר.

יג. ורדפה את מאהביה הם מיכאל וגבריאל, כמו
 שאמרו ז"ל כל רעיה בגדו בה אלו מיכאל
 וגבריאל, ותהיה הכוונה כי היו מבקשים אותם
 שיקיף זה מים וזה אש (את ירושלים), ובגדו בה,
 ולא תשיג אותם כי לא יענו. (אלשיך)

ורדפה את מאהביה (ילק"ש) א"ר יוחנן משום
 ר' יוסי טובה מרדות אחת בלבו של

אדם מכמה מלקיות, שנאמר ורדפה את מאהביה

י. וברד"ק כ' ואפשר שיהיה בצמא משל לבטול
 התורה והמצוות והנבואה כמ"ש "לא רעב
 לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי
 ה'".

יא. כי זנתה אמם (ילק"ש) אמר רבי שמלאי
 אמר הקב"ה הדיינים מביישין דברי בפני עמי
 הארץ, כיצד, יושב ודורש לא תלוה ברבית, והוא
 מלוה ברבית, לא תגזול, והוא גוזל, לא תגנוב,
 והוא גונב. וא"ר ברכיה מעשה באדם אחד שנגנב
 טליתו והלך לקבול לדיין עליה, ומצאה פרוסה
 על מטתו. לכך נאמר זנתה אמם הובישה הורתם
 (דברים רבה ב, יט).

לחמי ומימי א"ר אלעזר אין פוסקין יינות

אתם ולא תוכל לבקש מהם עזרה (רש"י) **ובקשתם** וגם כאשר תבקש אותם **ולא תמצא** מהם שום שפע **ואמרה** אז תאמר **אלכה ואשובה אל-איש הראשון** בעלי הראשון, כלומר אבטח בקב"ה **כי** כשהיה בטחוני בו (מ"ד) היה **טוב לי אז מעתה:** והיא **לא ירעה** לא שמה על ליבה לידע (רש"י) **כי אנכי נתתי לה הדגן** התבואה **והתירוש** ענבי היין **והיצהר** והשמן (מ"ז) **וכסף הרביתי לה וזהב** ובמקום להשתמש בהם לכבודי **עשו אותו לבעל [יד]:** יא **לכן** מפני שכך עשתה **אשוב ולקחתי דגני בעתו** הדגן שלי בעת גמר ביטולו ע"י שאביא אויביה לקחתו **והתירוש במוערו** היין שלי בזמן הביכור **והיצלתי** אפריש ואסיר מהם את **צמרי ופשתי** שנתתי לה **לכסות את-ערותיה** כי ימותו הצאן ולא לה יהיה צמר, והפשתים ילקו ולא יהיה לה מה ללבוש (מ"ד): **יב ועתה** כאשר אסיר צמרי ופשתי (מ"ד) **אגלה את-נבלתה** כיעורה ומעשיה הרעים **לעיני מאהביה** ובכל זאת **ואיש מהם לא-יצילנה מידי** (רד"ק): **יג והשבת** אבטל (ת"י) **כל-משושה [טו] שמחתה חגיה** ג' רגלים (רד"ק בשם רס"ג)

עיונים והארות

נחמני מנין שחזר הקב"ה והודה למשה, שנאמר וכסף הרביתי לה (ברכות ל"ב).

טו. והשבת כל משושה א"ר יוחנן מפני מה מועדים שבבבל שמחים, מפני שלא היו באותה קללה (שבת קמ"ה). תני נוהג אבל מראש חדש עד תענית דברי ר"מ, ר' יהודה אומר כל החדש כלו אסור, רבן שמעון בן גמליאל אומר

וגו', וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות, שנאמר תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה (ברכות ז')

יד. וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל (ילק"ש) אמר משה לפני הקב"ה, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו ד', שנאמר ודי זהב, גרם להם לעשות העגל. א"ר שמואל בר

שמרבים להביא בהם שלמי חגיגה (מלבי"ם) **חֲדָשִׁי** ראש חודש שלה (ת"י) **וְשַׁבְּתָהּ וְכָל מוֹעֵדָה** ר"ה ויוהכ"פ וש"ע (רד"ק בשם רס"ג): **יָד וְהַשְׁמָתִי** ואעשה שממה (רש"י) את מקום **נִפְתָּה וּתְאִנְתָּה** שהם מיטב מאכל האדם **אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה** "אתנן" [שהוא מתן הזונה המקבלת מהנואף] (רד"ק) **הָמָּה לִי אֲשֶׁר נָתַנּוּ-לִי מֵאֲהָבִי וְשִׁמְתִּים** ושמתי את הפרדסים **לִיעֵר** מקום הפקר (מ"ד) **וְאֶכְלָתֶם חֵיט הַשָּׂדֶה**: טו **וּפְקַדְתִּי** ואזכיר **עֲלֶיהָ אֶת-יָמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תִּקְטִיר לָהֶם** שהקטירה להם לשלם הגמול לפי רוב הימים (מ"ד) **וְהָעֵד נִזְמָה וְחִלָּתָהּ** וקשטה עצמה בנזמים ותכשיטים (רד"ק) **וְהָלַךְ אַחֲרֵי מֵאֲהָבֶיהָ וְאֶתִּי שָׁכְחָה נָא-יְהוָה**: טז **לִכֵּן הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיָּה** [טז] משדלה להמשך אחרי **וְהִלַּכְתִּיהָ הַמְּדַבֵּר** של העמים שהם הגלויות

עיונים והארות

ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה, אלו מותרי מ"ה אינון אלין מ"ה יום, שעלה להם וחזר ונכסה מהם. להיכן הוא מוליכן, אית דאמרין למדבר יהודה, ואית דאמרין למדבר סיחון ועוג, הדא הוא דכתיב לכן הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר, מי שמאמין בו אוכל מלוחים ושרשי רתמים, הדא הוא דכתיב הקוטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחם, ומי שאינו מאמין בו והולך לאומות העולם והם הורגים אותו. א"ר יצחק בר מריון לסוף מ"ה יום נגלה להם ומוריד להם את המן, למה שאין כל חדש תחת השמש, ומה טעם, וכיום עלותה מארץ מצרים (פסיקתא).

אינו אסור אלא אותו שבת לבד, א"ר יוחנן ושלשתם מקרא אחד דרשו, והשבת כל משושה וגו', מאן דאמר מראש חודש ועד תענית מחגה, מאן דאמר כל החדש כלו אסור מחדשה, מאן דאמר אין אסור אלא אותו שבת משבתה.. (ילק"ש)

טז. לכן הנה אנכי מפתיה - (ילק"ש) רבי ברכיה בשם ר' לוי כגואל הראשון כך גואל האחרון, מה גואל הראשון נגלה להם וחזר ונכסה מהם, כך גואל האחרון. וכמה הוא נכסה מהם, ר' ברכיה בשם ר' חמא בר חנינא מ"ה ימים, הדא הוא דכתיב ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף מאתים ותשעים, וכתיב אשרי המחכה

וּדְבַרְתִּי עַל-לִבָּהּ וּשְׁם תִּשִּׁיב אֶל לִבָּהּ כִּי טוֹב לָהּ כַּשְׁעִשְׁתָּהּ רְצוֹנִי מִכְשַׁמְרָהּ בִּי (רש"י):

י. וְנִתַּתִּי לָהּ אֶת-כְּרַמִּיָּהּ מִשֶּׁם [יז] מֵהַתְּשׁוּבָה שֶׁתְּשׁוּב אֵלַי אַחֲזִיר לָהּ אֶת כְּרָמָהּ [יח]

וְאֶת-עֵמֶק עֶכּוֹר הָעֵמָקִים שֶׁהָיוּ עֶכּוֹרִים וְנִשְׁחַתְּתִים מֵעַתָּה יִקְרָאוּ לָהֶם שֵׁם לִשְׁבָּה לְפִתְחָהּ

תִּקְוָה הָעַמִּים יִהְיוּ חֲמוּדִים כִּפְתָּח נַחֲמֵד שְׂרוּצִים אֲנָשִׁים לְבָא בּוֹ וְעִנְתָּה שָׁמָּה תְּרִים שְׂמָה קוֹל

שִׁירָה וְזִמְרָה לֹאֵל יִתְבָּרַךְ עַל הַנִּפְלְאוֹת פִּימִי נְעוּרֶיהָ כִּימִים שֶׁהִיָּתָה צַעֲרָהּ (מ"ד) שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהֶם נִסִּים

בַּעַת כִּיבוֹשׁ הָאָרֶץ וּבַעַת בְּנִין הַמִּקְדָּשׁ בִּימֵי שְׁלֹמֹה (מלבי"ם) וְכִיּוֹם עֲלִיתָהּ מֵאֶרֶץ-מִצְרָיִם

שֶׁשָּׂרוּ מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל עַל יָם סוּף (רד"ק): יח וְהָיָה בַּיּוֹם-הַהוּא נָאֻם-יְהוָה תִּקְרָאִי

לִי אִישִׁי הָאִישׁ שְׁלִי [אִישִׁי מִלִּשׁוֹן אִישׁוֹת וְחִיבַת נְעוּרִים (רש"י)] וְלֹא-תִקְרָאִי-לִי עוֹד

בְּעַלִּי שֶׁהוּא שֵׁם מִשׁוֹתֶף לְעִבּוּדַת אֱלִילִים (רד"ק) [וּי"א מִלִּשׁוֹן אֲדֻנּוֹת וּמוֹרָא (רש"י)]: יט [יט] וְהִסְרֹתִי

אֶת-שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ מִפִּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכַפֵּל וְאָמַר וְלֹא-יִזְכְּרוּ עוֹד

עיונים והארות

הָאָרֶץ וְגו', מִקִּישׁ יִצְיָאתָם מִמִּצְרַיִם לְבִיאָתָם לָאָרֶץ, מֵהָ בִיאָתָן לָאָרֶץ שְׁנִים מִס' רְבוּא, אָף יִצְיָאתָ מִצְרַיִם שְׁנִים מִס' רְבוּא, וְכַתִּיב וְעִנְתָּה שְׂמָה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ, מֵהָ יִצְיָאתָם מִמִּצְרַיִם בִּס' רְבוּא וְכִנִּסְתָּן לָאָרֶץ בִּס' רְבוּא, כֵּן לִימּוֹת הַמִּשְׁחָה בִּשְׁשִׁים רְבוּא (סְנַהֲדִין קי"ד).

יח. וּבִתְ"י פִי' וְאִמְנָה לָהּ אֶת הַפְּרָנְסִים שֶׁלָּהּ וְכו' ע"ש.

יט. וּבִמְצוּדַת דּוּד פִי' וְהִסְרֹתִי - אֶתֵּן בְּלִיבִם לְהִסִּיר אֶת שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ שֶׁאֵפִי בְּלִי כּוֹוֶנָה לֹא תִזְכְּרוּם.

י. וְנִתַּתִּי לָהּ אֶת כְּרַמִּיָּהּ מִשֶּׁם - (יִלְק"ש) מִדְּבַר בְּסֻדּוֹם וְעַמּוּרָה, לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר וְיִהְיוּ אֶת הָעֵרִים הָאֵל, וְכַתִּיב בַּחֲלֻמִּישׁ שֶׁלַח יָדוֹ הִפָּךְ מִשׁוֹרֵשׁ הָרִים, לְעוֹלָם הָבָא הַקָּב"ה מִרְפָּא אֶת יִשְׂרָאֵל וּמִרְפָּא אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר וְנִתַּתִּי לָהּ אֶת כְּרַמִּיָּהּ מִשֶּׁם אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים, וְאֶת עֵמֶק עֶכּוֹר, עֵמֶק שֶׁעָכְרָתִי בִּאֲפִי, לְפִתְחָהּ תִּקְוָה. אוֹתָהּ שַׁעֲהָ הֵם אוֹמְרִים שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְעִנְתָּה שְׂמָה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ, וְאֵין עִנְתָּה אֵלָּא שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְתַעֲן לָהֶם מִרִּים. (תַּנְחוּמָא).

תניא ר' סימאי אומר, נאמר ולקחתי אתכם לי עם וגו' ונאמר להלן והבאתי אתכם אל

ישראל [נ] בַּשָּׁמַם [נא] של בעלים כי עבודת הבעלים תבוטל לגמרי (רש"י, מלבי"ם): כְּוַכְרָתִי
 לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם-חֵית הַשָּׂדֶה וְעִם-עוֹף הַשָּׁמַיִם
 וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה שלא יזיקו להם (ת"י) שאשביית כל המזיקין מן העולם (רש"י) וְקִשְׁת וְחָרֶב
 וּמִלְחָמָה אֲשַׁבֵּר אֲבָטֵל (מ"ד) מִן-הָאָרֶץ כְּמִשְׁכַּח "וכתתו חרבותם לאתים" (רד"ק)
 וְהַשְׁבַּתִּים לְבָטָח: כֹּא וְאַרְשֶׁתִּיךָ [נב] לִי לְעוֹלָם אַקָּה אוֹתָךְ לִהְיוֹת אֲרוּסָתִי
 עַד עוֹלָם וְלֹא אֲמַס בְּךָ וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק לַפְנִים מְשׁוֹרֵת הַדִּין וּבְמִשְׁפָּט בַּעֲבוּר

עיונים והארות

פעמי' וארשתיך כנגד שלשה גליות שגלו ישראל גלות מצרים וגלות בבל וזה הגלות שאנחנו בו היום וכל זמן צאתם מן הגלות היה האל י"ת כאלו מארס אותם הארוסים הראשונים כשהוציאם ממצרים לא היו לעולם שהרי גלו לפיכך אמר כנגדו וארשתיך לי לעולם- והארוסים השניים כשהוציאם מבבל לא היו בצדק ובמשפט שהם היו עושי' הרע שהרי כתוב שהיו בהם מחללי שבתות ונושאים נשים נכריות והיו כובשים אחיהם לעבדים ושדותיהם הנה כי לא היה בהם צדק ומשפט חסד ורחמים לפיכך אמר כנגדו וארשתיך לי בצדק ובמשפט שיהיו הם עושים שהרי ישובו בתשובה כמו שכתוב ושבת עד ה' אלהיך.

ובבעל הטורים (שמות יט, ד) כתב רמז בזה, כי ג' פעמים אמר הושע לישראל "וארשתיך", כנגד ג' דרכים שאשה נקנית בהם, כסף ושטר וביאה. ואף ישראל כן. בכסף, זו ביזת הים וביזת מצרים. בשטר, זאת התורה, שנאמר (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה וגו', אל תקרי מורשה אלא מאורסה (פסחים מט:). ובביאה, זהו שאמר יחזקאל (טז, ח) ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבוא בברית אתך.

ג. וברד"ק בשם רב סעדיה גאון פי' שלא יזכרו עוד אומות העולם של הע"ז בפי א"ה כי אף האומות לא יעבדו עכו"ם באותו זמן כמו שאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד.

נא. והסירותי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם (ב, יט) הנפש מישראל צריכה להתרחק מן הכוחות הרעים, מהאלילים ומעובדיה, שאפילו את שמותיהם לא יזכרו, שאת יזכרם ימחקו משפת פיהם, שכן הכל עלול לעשות רוע, ואפילו הזכרת השם ועל האדם לעקוף את דרכם, ומכל שכן שלא יתחבר עמהם ולא ישתף פעולה אף לדבר מצוה, ויש לשרש, לעקור ולאבד אפילו את זכרם.

וכבר ידועה אימרת ה"חתם סופר" זצ"ל, שלכן נכשל שאול במלכותו מפני שקראו לו שאול, שהיה גם שמו של אחד מאלופי עשו, כמו שכתוב בתורה (בראשית לו, לז): "שאול מרחובות הנהר" (קול צופיך).

נב. ובת"י פי' אקיים אותכם לעולם וכו' ע"ש. וטעם דאמר ג' פעמים "וארשתיך" כ' הרד"ק וז"ל: כנגד מה שאמר אשת זנונים וזכר שלשה

הצדקה ומשפט שתעשו, אז **וַיִּבְחָרְכֶם וַיִּבְרַחְמִים** אני אתנהג אתכם (מ"ד): **כֹּבֵד וְאַרְשֵׁתֶיךָ**

לִי בְּאַמוֹנָה [נג] בשכר האמונה שהאמנת בי בגולה להבטחות שעל ידי נביאי (רש"י) [נד] **וַיִּדְעָתָ**

אֶת-יְהוָה אז תשיגי השגה גדולה לידע את ה' (מ"ד) כמ"ש כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם (רד"ק):

עיונים והארות

כתב רבינו בחיי ז"ל בספרו "כד הקמח": למה תלו החכמים ענין זה בחבקוק ולא בדוד, הרי דוד המלך אמר (תהלים קיט, פו): "כל מצותיך אמונה"? אלא, חבקוק הזכיר את השכר, שעם האמונה יחיה האדם לעולם הבא שהם חיים נצחיים האמיתיים, אולם דוד לא ביאר את שכרם, אלא אמר: "כל מצוותיך אמונה".

כל זה בא ללמד את האדם, שאם זכה לקיים אפילו מצוה אחת כהלכתה יזכה לחיי עולם הבא, כדברי הרמב"ם ז"ל בפירושו למשנה האחרונה במסכת מכות: "רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. שנאמר (ישעיה מב, כא): 'ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר'. מעיקרי האמונה בתורה, כי כאשר יקיים אדם אפילו מצוה אחת מתוך התרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונה מכוונות העולם בשום פנים, אלא יעשה אותה לשמה מאהבה, על ידי זה יזכה לחיי עולם הבא. ועל זה אמר רבי חנניא: כי המצוות בהיותן מרובות, אי אפשר שלא יעשה האדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה (עיין ילקוט שבע חלק ז' ערך אמונה). ואומר הבן איש חי ז"ל בספרו "אדרת אליהו" נמצא שהעיקר היא האמונה, ואם ישראל תהיה בהם מידת האמונה בשלימותה הרי הם מרוצים בזה לפני השם יתברך, ולזה אמר הנביא הושע "וארשתיך לי באמונה", אפילו במצות האמונה לבדה, ובזה וידעת את ה' כמה רב חסד הוא ומרבה להטיב.

וביזון דקדם לזה הכתוב (הושע ב, יח): והיה ביום ההוא נאום ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי, ו"אישי" לשון אישות, כמש"כ רש"י שם, נרמז בכאן ענין ג' דברים דאשה נקנית בהם.

ובמדרש איתא משל למלך שקידש אשה וכתב לה מתנות מועטות כיון שבא ללקחה כתב לה מתנות רבות כבעל, כך [עם ישראל] בעולם הזה אירוסין היו שנאמר (הושע ב) וארשתיך לי לעולם ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד שנאמר החדש הזה לכם אבל לימות המשיח יהיו נישואין שנאמר (ישעיה נד) כי בועליך עושיך באותה שעה מוסר להן את הכל שנא' (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד (שמות רבה טו, לא).

נג. וארשתיך לי באמונה - (ילק"ש) אתה מוצא שאין הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה, וכן הוא אומר אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבאי תשורי מראש אמונה. וגדולה האמונה לפני מי שאמר והיה העולם, שבשכר האמונה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה, שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל. וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמונה, שנאמר ויאמן העם, וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמונה שהאמין, שנאמר והאמין בה', וכן הוא אומר אמונים נוצר ה' (מכילתא וראה שם עוד).

נד. בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד): "וצדיק באמונתו יחיה".